Vytautas Kazakevičius

Kalniškių kapinyno tyrinėjimai 1992 ir 1993 metais

1992 ir 1993 metais LII tęsė Kalniškių, Raseinių raj., Ariogalos apyl., V-VI amžių kapinyno tyrinėjimus. Apie ankstesnių metų tyrimų rezultatus jau skelbta (žr. ATL 1984 ir 1985 metais.V. 1986. P. 52-53; ATL 1988 ir 1989 metais.V. 199O. P. 83; ATL 199O ir 1991 metais. V. 1992. T. 1. P. 99-1O3). Per pastaruosius dvejus metus į P nuo jau ištirto ploto iškastos dar 4 perkasos (Nr. XVII-XX), iš viso 46O kv. m. Aptikti 42 griautiniai (Nr. 57-98) ir 6 degintiniai (Nr. III-VIII) žmonių kapai, kurie datuotini taip pat V-VI amžiais. Iš jų vyriškos lyties mirusiesiems skirtina 16 kapų, moteriškosios - 8, 8 yra neaiškios lyties suaugusiųjų asmenų kapai ir 9 kapai buvo vaikų. Tarp 6 sudegintų mirusiųjų trys kapai vyrų, kituose trijuose palaidoti neaiškios lyties mirusiųjų palaikai.

Mirusieji laidoti pailgose, dažnai taisyklingo stačiakampio formos duobėse, nuo 8Ox3O iki 23Ox9O cm dydžio. Rečiau duobės yra trapecijos ar ovalo formos. Jų gylis įvairus - nuo O,2 iki 1,6 metro. Vienos duobės dydis (kapas Nr. 62) - 25Ox11O cm leidžia spėti jame buvus palaidotus du asmenis arba žirgą. Iš įkapių šiame kape rastos dvi geležinės diržų sagtys galėjo būti nuo pakinktų. Ypač įdomios konfigūracijos buvo kapo Nr. 95 duobės dėmė. Jos ilgis - 235 cm. Plotis ŠV gale - 8O cm, o PR galas išplatintas į du taisyklingo pavidalo puslankius ir yra 115 cm. Dalies duobių sanpiluose pasitaikydavo gausios angliukų ir degėsių priemaišos. Ypač daug ir didelių, iki 2-3 cm skersmens, medžio anglių buvo kapų Nr. 86 ir 88 sanpiluose. Kapų Nr. 64, 81, 87, duobių pakraščiais pastebėtos molio juostelės tarsi skirtos kapo duobių šonams

sutvirtinti. Kape Nr. 64 molio juostelė buvo 10-14 cm storio. 21 kapo duobės dugne aptikta akmenų. Jų buvo nuo 1 iki 22. Akmenys dėti taisyklingai po 4 (kapai Nr. 70, 81, 89, 93, 98), kituose akmenų konstrukcijos buvo iš 7-22 akmenų (kapai Nr. 66, 88, 95). Dar kituose kapuose aptikta nuo vieno iki trijų akmenų. Daugiausia akmenų aptikta vaiko kape Nr. 66. Jame buvo rasta 22 akmenų konstrukcija. Mirusysis palaidotas 155x38x55 cm dydžio ir 1,15 m gylio duobėje, karste, galva atkreiptas į ŠV 290° kryptimi, aukštielninkas. Akmenys koncentravosi galvūgalyje ir kojūgalyje. Jų dydis - nuo 9x9x9 iki 35x10x29 cm. Mirusiajam ant dešinės rankos buvo užmauta žalvarinė įvijinė apyrankė ir žalvarinis žiedas platesne vidurine įvija, pasmakrėje rastas gintarinis karolis, ant krūtinės drabužis, susegtas geležiniu lazdeliniu smeigtuku. Geležinė diržo sagtis buvo galvūgalyje ir rasta ant akmenų.

12 kapų (Nr. 59, 65, 66, 75, 76, 81, 84 - 86, 88, 95, 98) pastebėta stačiakampių ar trapecijos formos karstų pėdsakų. Karstai buvę lentiniai, nuo 150 iki 225 cm ilgio ir nuo 30 iki 60 cm pločio. Antai vyro kape Nr. 59 karstas buvo 225x60x50 cm dydžio, o vaiko kape Nr. 65 karsto pėdsakai buvo 150x30x? cm. Tokiu būdu karsto dydis priklausė nuo mirusiojo ūgio.

Mirusiųjų laidojimo kryptys pasiskirsčiusios griežtai pagal lytis. Pvz., vyrai laidoti galvomis į ŠV (11 kapų), PV ir V (po 2 kapus), moterys į PR (7 kapai), ŠR (1 kapas). Vaikus-berniukus ir mergaites stengtasi guldyti taip pat suaugusiųjų laidojimo kryptimi.

Degintiniams kapams iškastos netaisyklingo ovalo formos 190x55 cm (kapas Nr. IV), 100x55 cm (kapas Nr. V) ir 115x56 cm (kapas Nr. VI) dydžio duobės. Jos negilios, nuo 20 iki 80 cm gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus. Kapų Nr. III, VII ir VIII duobių kontūrų iš viso nesimatė. Degintinių kapų įrengimas labai

paprastas: sudeginto mirusiojo kaulai dažniausiai suberiami į iškastą duobę ir ant jų sudedamos neapdegusios įkapės. Antai degintinio kapo Nr. VII įkapės, kurias sudarė siauraašmenis pentinis kirvis, ietigalis profiliuota plunksna, peilis, smeigtukas ir gintarinis karolis, buvo sudėtos į kompaktišką krūvelę ir užbertos žemėmis.

Mirusiųjų įkapės nėra labai gausios ir kuo nors išsiskiriančios iš aptiktų ankstesniaisiais metais. Moterys nešiojo žemaitiško tipo apgalvius ir antkakles (kapai Nr. 75, 81). Kape Nr. 81 moters galva buvo papuošta ne tik ketureiliu apgalviu, bet ir žalvarinių įvijų vainiku. Antkaklės penkių tipų: žalvarinė dvigubu rombinio skersinio pjūvio, lankeliu su kilpele ir kabliuku (kapas Nr. 75) ir sidabrinės - storėjančiu lankelio viduriu, viela apvyniotais ir į plokšteles išplotais galais, užsibaigiančiais kilpele ir kabliuku (kapas Nr. 75) bei dvi storėjančiais lankelių šonais, neaiškiais galais (kapas Nr. 81). Atsitiktinai rasti du sidabrinės antkaklės ruplėtais galais fragmentai ir sidabrinės tordiruoto bei stačiakampio skersinio pjūvio lankelių dalys. Moterų ir vyrų kaklus puošė ir gintariniai karoliai. Neilga 5 gintarinių karolių apvarėlė rasta moters kape Nr. 7O. Kituose 1O kapų gintarinių karolių buvo pavieniui. Krūtinės papuošalai (tiek vyrų, tiek ir moterų) analogiški. Buvo dėvimos žalvarinės ir sidabrinės lankinės ilgakojės su lieta ir lenkta užkabomis, žieduotosios segės trikampe ir kryžine kojelėmis. Atsitiktinai rasta žalvarinė kryžinė segė. Gana gausūs geležiniai lazdeliniai, reti žalvariniai nuokamieniai (kapas Nr. 96) smeigtukai. Moterų ir vyrų rankų papuošalai buvo žalvarinės ir sidabrinės storagalės, juostinės ir įvijinės apyrankės, įvijiniai ir platesne vidurine įvija žiedai. Apyrankės randamos dažniausiai po vieną, rečiau - po dvi (kapai Nr. 61, 76, 86), retai po 3 (kapas Nr. 71) ir keturias (kapas Nr. 81),

labai retai - aštuonios (kapas Nr. 75). Vyrauja žalvarinės storagalės apyrankės. Žiedų daugiau įvijinių (kapai Nr. 57, 6O, 65, 69, 71, 75, 76, deg. k. Nr. IV ir atsitiktinis), nei platesne vidurine įvija (kapai Nr. 66, 71, atsitiktinis). Degintiniuose kapuose papuošalų nedaug: geležiniai lazdeliniai smeigtukai (kapas Nr. III, VIII), žalvarinis įvijinis žiedas (kapas Nr. IV), gintarinis karolis (kapas Nr. VII), žalvarinės įvijos (kapas Nr. IV).

Darbo įrankiai kapuose tradiciniai. Vyrams įdėti įmoviniai kirviai (kapai Nr. 57, 59, 6O, 64, 69, 73, 78, 83, 85, 88) ir siauraašmeniai pentiniai (kapai Nr. 91, 95, deg. k. Nr. VII). Peiliai taip pat aptinkami vyrų ir berniukų kapuose (kapai Nr. 57, 59, 6O, 64, 69, 83, 85, 89, 9O, 91, 93, 95, 97, 98, deg. k. VI ir 2 atsitiktiniai). Vienintelė yla buvo moters kape Nr. 86.

Ginklai vyrų kapuose negausūs ir neįvairūs. Vyrauja ietigaliai ir kovos peiliai. 13 kapų rasta po vieną ietigalį (kapai Nr. 57, 59, 64, 69, 82, 85, 88, 9O, 91, 93, 95, 98, deg. k. VII ir atstiktinis), o 9 kapuose buvo po kovos peilį (kapai Nr. 6O, 64, 78, 88, 91, 95, 98, deg. k. VI, VII). Ietigaliai - siauromis karklo lapo, rombo formos, taip pat trumpa lapo formos plunksna ir ilga įmova, profiliuotomis plunksnomis. Kape Nr. 73 aptiktas 6 cm ilgio įtveriamojo geležinio strėlės antgalio fragmentas. Jis trikampio formos, nulūžusiu smaigaliu.

Molinių puodų aptikta mirusiųjų galvūgalyje (kapas Nr. 57) ir kojūgaliuose (kapai Nr. 58, 6O, 7O, 76, 85, 95, 97). Vienas nedidelis molinis indas rastas atsitiktinai. Vyro kape Nr. 95 pastebėti medinio(?) indo pėdsakai. Jo angos skersmuo - 24 cm, dugnelis plokščias - 9 cm skersmens.

Perkasoje XVII, kv. B-22, 55 cm gylyje aptiktas puodo šukių lizdas. Antras toks lizdas rastas perkasoje Nr. XIX, kv. C-25, 3O cm gilumoje. Pirmajame lizde buvusi keramika lipdytinė, juodos

spalvos, blogai išdegta, atrodo, to paties laikotarpio kaip ir kapinynas. Antrojo lizdo keramika žiesta, rausvos spalvos ir skirtina jau II tūkstantmečio pradžiai.

Pirmą kartą kapinyne rasti geriamojo rago žalvariniai apkaustai. Juos sudarė siaura plokštelė, gaubusi rago angos kraštą ir profiliuotos taurelės pavidalo rago smaigalio apkalas.

Reikia paminėti ir geležines, žalvarines bei sidabrines diržų sagtis, kurių aptinkama vyrų kapuose. Vyrauja geležinės diržų sagtys. Jų rasta kapuose Nr. 57, 62, 64, 66, 93, 94, 98, deg. k. IV ir dvi atsitiktinės. Žalvarinių sagtelių buvo kapuose Nr. 73, 88 sidabrinių - kape Nr. 95 ir atsitiktinė.

Pabaigoje būtina pažymėti, kad visi geležiniai ir žalvariniai dirbiniai labai blogai išlikę, apaugę rūdimis, kartais negalima ne tik jų išmatuoti, bet ir skirti vienam ar kitam tipui.

Aleksiejus Luchtanas

Kapinyno ir gyvenviečių tyrinėjimai Pajautos slėnyje Kernavėje 1993 metais

VU A katedros ekspedicija tęsė įvairių laikotarpių gyvenviečių ir ankstyvojo geležies amžiaus plokštinio kapinyno Pajautos slėnyje tyrinėjimus (žr. ATL 1988 ir 1989 metais. V. 199O. P. 193-196; ATL 199O ir 1991 metais. V. 1992. T. 1. P. 1O3-1O7). Į P nuo 199O ir 1991 m. perkasų ištirtas dar 1OO kv. m plotas.

Tirtas plotas yra arti J. Rickevičiaus vienkiemio ūkinių pastatų, tad kultūrinis sluoksnis šioje vietoje smarkiai apardytas ariant.